

LA CIUTAT DE KÍEV

EXCURS HISTÒRIC

A la primavera els jardins estaven blancs de flors, el Jardí dels Tsars es vestia de verd, el sol es colava per totes les finestres i hi encenia tot de focs. I el Dnièper! I els capvespres! I el monestir Vidubitski al pendent. Un mar de verdor davallava de terrassa en terrassa fins al Dnièper somrient i tornassolat. Les denses nits d'un blau fosc per damunt de l'aigua, la creu de sant Vladímir il·luminada amb electricitat, com suspesa al cel.

Ras i curt, la ciutat magnífica, la ciutat feliç. La mare de les ciutats russes.

Però era en temps llegendaris, els temps llunyans en què els jardins de la més bella ciutat de la nostra pàtria hostatjava una jove generació despreocupada. Llavors, sí, llavors als cors d'aquesta generació arrelava la convicció que tota la vida seria clara, calmada, serena, amb albaades, capvespres, el Dnièper, el Kresxàtik, els carrers assolellats a l'estiu, i a l'hivern una neu suau i espessa, sense fredor, sense duresa...

... Tot al contrari del que ha arribat.

Els temps llegendaris han rebentat, i la història ha fet la

seva entrada, una entrada sobtada i terrible. I puc indicar amb molta exactitud el moment de la seva aparició: eren les 10 h del matí del 2 de març del 1917 quan arribà a Kíev un telegrama signat amb aquestes dues paraules enigmàtiques: «Bublikov, diputat».³¹

Ni un sol habitant de Kíev, us ho garanteixo, no sabia què podien significar aquests quinze caràcters misteriosos; el que sí sé és que amb aquests caràcters la història va donar a Kíev el senyal de partida. I tot va començar, i ha continuat durant quatre anys. El que ha passat a la il·lustre ciutat de Kíev durant aquest període es fa difícil de descriure. Va ser com si la bomba atòmica de Wells hagués explotat sobre les tombes dels prínceps varegs Askold i Dir,³² i durant mil dies tot va ser estrèpit, tumult, foc i flames, no tan sols a la ciutat mateixa, sinó també a les barriades i a les localitats residencials dels voltants en un radi de vint verstes.

Quan el terrabastall del cel (perquè la paciència del cel també té els seus límits) hagi matat fins el darrer dels escriptors actuals i hagi sorgit, d'aquí a una cinquantena d'anys, un nou i autèntic Tolstoi, aleshores apareixerà un llibre del tot sorprenent sobre els grans combats que s'han esdevingut a Kíev. Aleshores veurem com s'engreixen els

31. Diputat per Perm a la Duma, envià un telegrama per assabentar les autoritats de Kíev de l'abdicació de Nicolau II.

32. Primers prínceps de Kíev, segons la *Crònica dels temps passats* o *Crònica de Nèstor*, assassinats per Óleg per restituir la línia successòria de Rúrik. També hi ha una bona teoria que diu que no eren dos, sinó un. A Kíev es conserven les seves suposades tombes.

editors amb aquest monument grandios dedicat als anys 1917-1920.

De moment, el que jo puc dir és això: segons els càlculs dels habitants de Kíev, hi ha hagut divuit canvis de poder. Alguns memorialistes emigrant en vagon de mercaderies condicionats en van comptar dotze; per part meva, en puc citar exactament catorze, deu dels quals es van produir davant dels meus ulls.

A Kíev hem tingut de tot, tret de grecs. És una pura casualitat que no n'hàgim tingut, o probablement és perquè els seus comandaments van tenir el seny d'evacuar-los d'Odessa a corre-cuita. L'últim que van dir va ser la paraula russa: Cotó!

Sincerament, els felicito per no haver vingut a Kíev. Hi haurien filat un cotó molt pitjor. Sens dubte els haurien fet fora. Només cal recordar els alemanys, aquells alemanys de ferro amb els seus cascos que van entrar a Kíev amb el *feldmarschall*, el mariscal de camp Von Eichhorn i tot un comboi d'esplèndids furgons plens a vessar. Quan van marxar ja no tenien ni *feldmarschall*, ni furgons i ni tan sols metralletes. Els camperols irats els ho havien pres tot.³³

El que ha batut tots els rècords és l'il·lustre comptable, posteriorment al servei de la Unió, Simon Petliura. Quatre vegades va entrar a Kíev i quatre vegades el van fer fora. Els últims a posar-s'hi, en caure el teló, van ser, aneu

33. Eichhorn va entrar amb les seves tropes a Kíev l'1 de març del 1918, i va ser assassinat el juny; els alemanys van evacuar la ciutat a mitjan desembre.

a saber per què, els *pans* [senyors] polonesos (acte XIV), amb canons francesos de llarg abast.

Durant un mes i mig es van passejar per Kíev, i els seus habitants, que ja n'eren experts, tot veient els grans canons i els rivets de color gerd, van ser categòrics:

—Els bolxevics no trigaran a tornar.

I tot va ser com havien pronosticat. Al final del segon mes, amb un cel absolutament blau, sense un sol núvol, la cavalleria soviètica es va permetre una incursió matussera i «budiònica»,³⁴ més enllà dels límits permesos, i als *pans* polonesos els va faltar temps per abandonar en poques hores la ciutat embruixada. Aquí, però, cal fer una precisió. Tots els que fins aleshores havien fet la seva visita a Kíev n'havien sortit amb tota correcció, i s'accontentaven amb un bombardeig relativament inofensiu de la ciutat amb un canó de 150, des de les posicions de Sviatókhino. En canvi, els nostres cosins europeïtzats, justament ells, van sentir la necessitat de fer exhibició dels seus explosius i van destruir tres ponts sobre el Dnièper, un dels quals, el Pont de les Cadenes, quedà fet miques.

I avui encara, en comptes de la magnífica obra d'art que era l'orgull de Kíev, només emergeixen de l'aigua unes tristes piles grises de pedra. Ah, polonesos, polonesos... ai, ai, ai!...

El poble rus us donarà les gràcies des del fons del cor.

Però no us desespereu, ciutadans de Kíev! Un dia els

34. Terme inventat per Bulgàkov per indicar «a la manera de Budiòni», que va ser comandant de l'Exèrcit Roig i, posteriorment, mariscal soviètic.

polonesos ja no estaran enfadats amb nosaltres i ens reconstruiran un nou pont encara més bonic que l'antic. I per descomptat, pagat de la seva butxaca, i amb escreix. En podeu estar segurs. Només cal tenir paciència.

*STATUS PRÆSENS*³⁵

Dir que el barri de Petxersk ja no hi és seria sens dubte exagerat. Petxersk existeix, però en la majoria de carrers ja no hi ha cases. El que hi ha són ruïnes corroïdes amb finestres aquí i allà que mostren les frontisses rovellades enmig de filferros. Qui passeja a entrada de fosc pels amples carrers deserts i reverberants es veu assaltat pels records. Li pot semblar que les ombres es mouen, que una lleu remor s'estén per terra. Els seus ulls creuen veure grups armats avançant a batzegades, i a les orelles té un soroll discontinu de culates... I allà, tot d'una, pot sorgir una silueta gris, irreal, de les llambordes, per cridar amb veu ronca: «Alto!». O bé es tracta d'un destacament que desapareix a pas de marxa i que es reconeix pel feble esclat daurat de les xarretes, o potser és un grup de batedors en missió de reconeixement —caftans curts i gorres amb cues de color vermellós— que passen al trot sense fer soroll, o bé un tinent amb monocle encarcerat com una baqueta de tambor, o bé un oficial polonès tot tocat i posat, o potser també, enmig d'un xivarri eixordador de renecs, ombres de mariners russos, desfiant amb els seus pantalons de pota d'elefant.

35. Llatí mèdic: «Estat present del malalt».

Ai las, Kíev, perla de les ciutats! En quina agitació et trobes!

Però, de fet, tot això no és sinó pura imaginació, cap-vespre, records...

En ple dia, a la viva llum del sol, regna una calma immensa als parcs delitosos que senyoregen els pendants. El fullatge dels castanyers comença a verdejar, els til·lers es tornen a adornar. Els guardians cremen munts de fulles, les avingudes desertes s'omplen de fum. Formes escadusseres erren pel parc Mariinski, s'inclinen per llegir el que hi ha escrit a les cintes esvaïdes de les corones mortuòries. Aquí es troben les tombes recents dels combatents. I, a més, hi ha un escut envoltat d'una verdor mig seca, al damunt del qual es veuen tubs retorçats, restes d'aparells de mesura, un vis trencat. Sembla que un aviador desconegut va caure del cel en combat i ara jau a la seva tomba del parc Mariinski.

Una gran calma regna als jardins. Un silenci lluminós al Jardí dels Tsars. Només el trenca la cridadissa dels ocells i, procedent de la ciutat, a baix, els escassos tocs de campaneta del tramvia comunal de Kíev.

Però no hi ha ni un sol banc. Ni rastre de bancs. I encara més: el pont aeri llançat com una fletxa entre els dos vessants del Jardí dels Tsars no ha conservat res que fos de fusta: els habitants de Kíev se n'han endut fins l'última estella per escalfar-se. Només ha conservat l'estructura metàl·lica, per la qual s'enfilen els nens, arriscant-hi la preciosa vida, aferrats als ferros per travessar-lo.

La ciutat mateixa presenta forats importants. Per exemple, a prop de l'antiga plaça dels Tsars, on comença el

carrer Kresxàtik, en comptes d'un edifici de sis pisos es dreça ara un esquelet carbonitzat, pura ferralla. El més curiós és que, havent sobreviscut a la pitjor tempesta, ha sucumbit a la introducció de l'autogestió. Segons el testimoni de la gent de la zona, les coses van anar així: hi havia a l'edifici un organisme d'«economia de distribució». I com és lògic tenia el seu director. I aquest, com és lògic, dugué la seva gestió a un punt tan extrem que només van quedar dues solucions: o ell desapareixia o els despatxos cremaven. I una nit els despatxos van cremar. Els bombers arribaren com un estol de grues. I el director va sortir i va començar a rondar entre la runa. I hauríeu dit que havia llançat un malefici a les canonades. L'aigua s'escolava, els renecs sovintejaven, els bombers s'enfilaven per les escales... en va. No van salvar els despatxos.

Però el foc maleït no tenia en compte ni l'economia de distribució ni les màgies malèfiques, i no es limità als despatxos, grimpà pisos amunt i tot l'edifici cremà com un bri de palla.

La gent de Kíev és gent de paraula, i tots expliquen la mateixa història. Però és que encara que no fossin unànimes, el fet continua essent innegable: l'edifici va cremar sencer.

No és greu, tanmateix. Es detecta en el comú de Kíev els primers símptomes d'una energia desbordant. Amb el temps, si tot va bé, gràcies a Déu, tot això serà reconstruït.

A hores d'ara, la llum ja brilla de nou als apartaments de Kíev, l'aigua ja raja de les aixetes, s'han iniciat els treballs de reparació arreu, els carrers són nets, i el tramvia ja circula, el tramvia comunal precisament.

CURIOSITATS DE LA CIUTAT

Es tracta dels rètols de Kíev. El que s'hi pot llegir és inconcebible. Ho diré d'entrada i una vegada per totes: respecto profundament totes les llengües i tots els dialectes, però això no m'impedeix dir que els rètols de Kíev han de ser reescrits de cap i de nou.

No és qüestió d'imaginar, en efecte, que suprimint la terminació «-ia» del mot *homeopatítxeskaia*, la farmàcia en concret deixarà a l'instant de ser russa per esdevenir ucraïnesa. No estaria, però, de més posar-se d'acord d'una bona vegada sobre com hem d'anomenar el lloc on la gent es fa tallar els cabells i afaitar: ¿ha de ser *holiàrnia* (tall de cabells), *perrukàrnia* (perruqueria), *tsiriúlnia* (barberia) o simplement *salon de coiffure*?

Entre quatre paraules a escollir: *lleteria*, *lletera*, *lactis*, *granja*, em sembla que la millor seria *crémerie*.³⁶

Potser en aquest cas concret m'equivoco, però en essència tinc raó: la uniformització és possible. ¿En ucraïnès? Doncs molt bé, en ucraïnès, però unificat i sense faltes.

Perquè, si no, digueu, ¿què significa el cartell «S. M. R. ichel»? Jo em pensava que era el nom d'algú. Però sobre un fons blau els punts després de les tres primeres lletres es veuen d'allò més bé. ¿Són inicials, doncs? Però ¿de quines paraules?

36. Bulgàkov juga irònicament amb les diverses denominacions que apareixien als cartells de la ciutat, amb errors i variants d'una determinada paraula.

Ho vaig preguntar a un individu que passava i em va respondre:

—Que em pengin si ho sé!

Què vol dir *karacik* és prou clar. Vol dir: *Karassik*, sastre. ¿I *Ditiatxi pritulok*? Es pot entendre perquè, per a la comoditat de les minories nacionals, hi ha la traducció afegida a sota: jardí d'infants; però *smerikhel* és encara més incomprendible que *koutu vserokompama* (una barreja de síl·labes de Central del Comerç de Kíev i de Comitè panrús d'ajut als soldats malalts o ferits de l'Exèrcit Roig)... I podria continuar...

POBLACIÓ I COSTUMS

Quina diferència entre la gent de Kíev i la de Moscou! Els moscovites tenen les dents llargues, són dinàmics, sempre corren com si tinguessin ales, apressats, americanitzats. Els habitants de Kíev, en canvi, són calmats, lents i sense ni un bri d'americanització. Però els agraden les persones que estan fetes a l'americana. Si algú, vestit amb roba horrible, camisa de coll rodó i pantalons de camals desvergonyidament apujats fins als genolls, salta directament del tren al seu rebedor, s'afanyen a oferir-li te, i als ulls se'ls encén l'interès més viu. La gent de Kíev adora les històries sobre Moscou, però no aconsellaria a cap moscovita que els expliqués res de res. Per la sola raó que, un cop passada la porta, declararien amb veu unànime que és un mentider. Tot i dir la vera veritat.

A penes obro la boca i començo un relat del tot objec-

tiu, ja veig als ulls dels meus oients espurnes enriolades; i aleshores, vexat, callo a l'instant. Intenteu explicar-los què és un casino, o l'Ermitage,³⁷ amb els seus cors de zín-gars, o les cerveseries on es consumeixen oceans de cervesa i on se sent com tot de veus acompanyades d'acordions canten el plany del bandit Kudeiar:

... *Pregueu Déu nostre Senyor...*³⁸

o el que és la circulació a Moscou, o els muntatges de Meyerhold, o la unió aèria entre Moscou i Königsberg, o quina mena de lladregots estan instal·lats als trusts, etcètera.

Kíev és una bassa d'oli tan encalmada ara, i el seu ritme de vida és tan diferent del de Moscou, que tot això els és incompreensible.

A mitjanit, Kíev és un mar en calma. De bon matí, els funcionaris van a treballar als seus *Vserokompom* (Comitès panrussos d'ajuda als malalts i ferits de l'Exèrcit Roig), mentre les seves dones s'ocupen dels fills i les cunyades, que per un miracle s'han escapat de la reducció de personal, se'n van, un cop maquillades, a treballar als seus despatxos de l'ARA.³⁹

L'ARA és el sol al voltant del qual gira el planeta Kíev.

37. El famós restaurant de Moscou.

38. Paraules de *La llegenda dels dotze bandits*, cançó popular amb lletra atribuïda a Nekrassov.

39. American Relief Administration, despatx americà d'ajuda a les víctimes de la guerra.

La població es divideix en tres categories: la dels que beuen cacau, essent com són empleats de l'ARA (1a categoria); els que tenen la sort d'obtenir pantalons i farina provinents d'Amèrica (2a categoria); i el poble baix, els que no tenen cap lligam amb l'ARA.

El casament (i ja en són cinc) del director de l'ARA és un esdeveniment del qual tothom parla. Darrere la façana pelada de l'antic Hotel d'Europa, al costat del qual aparquen els *jeep-rickshaws* de Kíev, hi ha un temple grandios atapeït de llard, de quinina i de pots amb l'etiqueta *evaporated milk*.

I vet aquí que tot això s'acaba. L'ARA plega a Kíev, tanca les portes, el jove director, acabat de casar, se'n va el juny amb vaixell a l'Amèrica natal, i en el conjunt de cunyades que hi treballen se sent un cruixir de dents. En efecte, ningú no sap com aniran les coses. L'autogestió s'empara de la bassa d'oli i s'hi va infiltrant per totes les esclotxes. El gestor de l'edifici amenaça de reparar la calefacció central i per arreu corre un full amb aquesta inscripció: «Pressupost estimat en or».

En or! Quin sentit pot tenir aquest pressupost per als habitants de Kíev! Són molt més pobres que els de Moscou. I, un cop acomiadada, ¿on volen que vagi una jove de Kíev? El mercat de treball és limitat i no hi ha prou *Vsekompom* (comitès d'ajuda) per a tothom.